

BOSHLANG‘ICH SINIF TARBIYA DARSLARIDA O‘QUVCHILARDA IJTIMOIY VA HUQUQIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA IJODIY-TA‘LIMIY O‘YINLARDAN FOYDALANISH

Nargiza Supxonovna Hakimova

Buxoro davlat universiteti
maktabgacha ta‘lim kafedrası p.f.f.d (PhD)

Avezova Surayyo Mirg‘olibovna

Buxoro davlat universiteti
boshlang‘ich ta‘lim va sport tarbiyaviy ish yo‘nalishi talabasi

ANNOTATSIYA

Boshlang‘ich sinf tarbiya darslarida o‘quvchilarda ijtimoiy va huquqiy kompetensiyalarni shakllantirishda ijodiy-ta‘limiy o‘yin va ular bilan tanishtirish kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Ushbu maqolada tarbiya darslarida o‘quvchilarda o‘yinning ijtimoiy va huquqiy kompetensiyalarni shakllantirishda ijodiy-ta‘limiy o‘yinlarning ular hayotidagi ahamiyati va uni rivojlantirishning yosh bosqichlaridagi ahamiyati va undan foydalanishni shakllantirish haqida fikr yuritilgan.

Tayanch so‘zlar: ta‘lim, tarbiya, o‘yin, metod, yosh bosqichlari, pedagogik texnologiya, ijodiy o‘yin

АННОТАЦИЯ

В начальных классах формирование социально-правовых компетенций у учащихся состоит из творчески-образовательных игр и формирования компетенций ознакомления с ними. В данной статье рассматривается значение творчески-образовательной игры в формировании социально-правовых компетенций игры на учебных занятиях учащихся в их жизни и значение ее развития на младших этапах и формирования ее использования.

Ключевые слова: образование, воспитание, игра, метод, возрастные этапы, педагогическая технология, творческая игра

ABSTRACT

In primary education classes, the formation of social and legal competences in students consists of creative-educational games and the formation of competences of

familiarization with them. In this article, the importance of creative-educational games in the formation of social and legal competences of the game in the educational classes of the students in their life and the importance of its development at the young stages and the formation of its use are discussed.

Key words: education, education, game, method, age stages, pedagogical technology, creative game

O‘zbekiston Respublikasi demokratik, huquqiy va fuqarolik jamiyatini qurish yo‘lidan borayotgan bir paytda ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning bosh maqsadi va harakatga keltiruvchi kuchi har tomonlama rivojlangan barkamol insonni tarbiyalashdan iboratdir.

Mamlakatimiz rivojlanishining muhim sharti zamonaviy iqtisodiyot, fan, madaniyat, texnika, texnologiya rivoji asosida kadrlar tayyorlashning takomillashgan tizimining amal qilishiga erishishdir.

Ta’limning bugungi vazifasi o‘quvchilarni kun sayin oshib borayotgan axborot - ta’lim muhiti sharoitida mustaqil ravishda faoliyat ko‘rsata olishga, axborot oqimidan oqilona foydalanishga o‘rgatishdan iboratdir. Buning uchun ularga uzluksiz ravishda mustaqil ishlash imkoniyati va sharoitini yaratib berish zarur.

Ta’limning samaradorligini oshirish va bilimlarni to‘la egallashlariga erishish, shaxsning ta’lim diqqat markazida bo‘lishini va yoshlarning mustaqil bilim olishlarini ta’minlash uchun ta’lim muassasalariga yaxshi tayyorgarlik ko‘rgan va o‘z sohasidagi bilimlarni mustahkam egallashdan tashqari zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va interfaol usullarni biladigan, ulardan o‘quv va tarbiyaviy mashg‘ulotlarni tashkil etishda foydalana oladigan o‘qituvchilarga ehtiyoj oshmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol usullar bilan qurollantirish hamda olgan bilimlarini o‘quv-tarbiyaviy mashg‘ulotlarda qo‘llash malakalarini oshirib borish lozim. Pedagoglar o‘z mutaxassisliklari bo‘yicha egallagan bilimlari qatorida pedagogik va psixologik bilimlarni hamda texnologik yondashuv asosidagi o‘qitish uslubiyotlarini ham egallagan bo‘lishlari zarur. Ana shularni e‘tiborga olgan holda, yosh o‘qituvchilarning mahoratini oshirishda quyidagi masalalarni muhim deb belgiladik:

- ta’lim berish jarayonining samaradorligini ta’minlovchi pedagogik malakalarni shakllantirish;

- o‘qituvchi faoliyatining nazariy metodologik asosi sifatida pedagogik bilimlarni ilmiy jihatdan tizimli egallash;

- o‘qituvchilarning ta’lim berishda foydalanadigan uslublarni sifatli qo‘llay olish kompetensiyasini egallash.

ASOSIY MAQSAD

Respublikamizning ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan yosh istiqbolli kadrlarga zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol usullarni o'rgatish, pedagogika va psixologiya fanlariga oid bilimlarini yanada mustahkamlash va olgan bilimlarini o'quv-tarbiya jarayonida qo'llay olishlariga erishish, shuningdek, ularga pedagogik mahorat sirlarini ochib berish, pedagogik va axborot texnologiyalarni amaliyotga joriy etishda pedagog-o'qituvchilarning kasbiy kompetentligi va mahoratini oshirishga amaliy yordam ko'rsatish. O'quvchilarni o'qishga bo'lgan qiziqishni orttirish, didaktik-o'yin, o'quv munozaralari, o'quvchilarning ta'lim olishdagi burch va ma'suliyatini shakllantirish quyidagi uslublariga mansub:

a) o'qishga bo'lgan qiziqishini orttirish uslubi o'quvchilarda ijobiy hissiyotni vujudga keltirish, qiziqarli analogiyalardan foydalanish, taajublanish effekti, bilish quvonchini vujudga keltirish, o'quvchilarni rag'batlantirish va tanbeh berish uslubi;

b) didaktik-o'yin metodi o'yin syujetini tanlash, o'yin vaziyatlarini vujudga keltirish, o'quv-bilishga oid o'yinlarni tanlash, o'quvchilarni rag'batlantirish uslubi.

v) o'quv munozaralari metodi o'quv baxslarini keltirib chiqaradigan vaziyatni yaratish, ilmiy baxslarni vujudga keltirish. O'quvchilarni muvaffaqiyatlarga yo'llash, o'quvchilar fikrini bayon qilish, ular javobidagi xatolarni to'g'rilash, o'quvchilarni rag'batlantirish uslubi.

d) o'quvchilarning ta'lim olishdagi burch va ma'suliyatini shakllantirish metodi ta'lim-tarbiyaning ijtimoiy ahamiyatini tushuntirish, o'qishning shaxsiy ahamiyatini tushuntirish, o'quv talablarini qo'yish, o'qitishda rag'batlantirish va tanbeh berish kabi uslublarni mujassamlashtiradi.

O'quvchi faoliyatini faollashtirishga qaratilgan texnologiyalardan biri didaktik ijodiy-ta'limiy o'yin texnologiyalaridir. Ular o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Didaktik ijodiy-ta'limiy o'yinlarning asosiy turlari:

-intellektual (aqliy)

-harakatli

-aralash o'yinlardan iborat.

Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy, jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirkorlik va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Didaktik ijodiy-ta'limiy o'yin o'yin texnologiyalari o'quvchi faoliyatini faollashtirishga asoslangan bo'lib, uning asosiy maqsadi o'quvchi shaxsidagi ijodiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyatga ega.

Ta'lim-tarbiya jarayonida asosan o'quvchilarda ta'lim olish motivlarini, ularning turli yo'nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan, biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik ijodiy-ta'limiy o'yinlardan foydalaniladi.

Didaktik ijodiy-ta'limiy o'yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, rol, ishchanlik va boshqa yo'nalishlar bo'yicha turlarga ajratiladi. Didaktik ijodiy-ta'limiy o'yinlar o'quvchilarda hamkorlikda guruh yoki jamoa tarkibida ishlash, muammolarni hal qilish, vaziyatni tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, tadqiq qilish, matematik savodxonlik kompetensiyasini shakllantirish, mustaqil qaror qabul qilish, axloq-odob o'rgatish, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish va boshqa faoliyat turlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'yinlarga ajratiladi.

Didaktik ijodiy-ta'limiy o'yinlardan amalda foydalanish orqali boshqa usullar yordamida erishish qiyin bo'lgan ta'lim-tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish ko'zda tutiladi. Turli o'quv fanlariga oid didaktik o'yinlar mavjud bo'lib, ular shu fanlarni sifatli o'rgatish maqsadlariga xizmat qiladi. Umumiy o'yinlar nazariyasiga ko'ra, mavjud barcha o'yin turlarini tasniflashda ularni funksional, mavzuli, konstruktiv, didaktik, sport va harbiy o'yinlarga ajratiladi. Bularning orasida didaktik ijodiy-ta'limiy o'yinlar ta'lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirish imkoniyatini berishi bilan alohida o'ringa ega. O'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyat shakli hisoblanadi. Bu esa pedagog va psixolog olimlar tomonidan shu yosh davridagi o'yinlarning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatini o'rganish va yanada oshirish bo'yicha tadqiqotlar olib borilishiga asos bo'ladi.

O'YIN - tarbiyalash va hordiq chiqarish vositalaridan biri. O'yin insoniyatning butun tarixi mobaynida diniy marosim, sport, harbiy va boshqalar mashqlar, shuningdek, san'at, ayniqsa uning ijro shakllari bilan qo'shib kelgan.

Ma'lumki, inson o'z hayotida o'yin, o'qish, mehnat, [dam olish](#) kabi mashg'ulotlar bilan [band](#) bo'ladi. Inson hayotining dastlabki davrlarida o'yin asosiy [faoliyat](#) hisoblanadi, keyin esa u o'qish bilan baravar davom etadi, undan so'ng esa o'yin kamayib, uning o'rnini o'qish va [mehnat](#) egallaydi. Odamzod tarixining dastlabki davrlarida o'yinlar hayotda muhim o'rin tutgan. O'yinlar yordamida insoniyat o'sgan, ulg'aygan, chiniqqan, jismonan baquvvat bo'lgan, aqlan, ruhan rivojlangan, ma'naviy kamol topgan.

Dars jarayonida ijodiy-ta'limiy o'yinlarni o'ynashdan asosiy maqsad o'quvchilarga bilimlarni tez va osonroq o'zlashtirishga imkoniyat yaratishdan iboratdir. Ijodiy-ta'limiy o'yinlarning eng muhim ahamiyati ham ana shundadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “Ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4884-sonli Qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29 apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-sonli Farmoni
3. Асмолов А.Г. Личность как предмет психологического исследования – М.: МГУ, 1984 – 104 с.
4. Баева, Л. В. Цивилизация и ее духовные основания: автореф. дис.... канд. филос. наук / Л. В. Баева. - Волгоград, 1998. 27 с.
5. Hakimova Nargiza Supkhonovna. opportunities for using developing educational technologies in the primary class journal of ethics and diversity in international communication | e-issn: 2792-4017 | www.openaccessjournals.eu | volume: 3 issue: 2.
6. Suphanovna Kh. N. Improving the mechanisms for the formation of socio-legal competencies of students in the lessons of education in primary school //web of scholars: multidimensional research journal. – 2022. – т. 1. – №. 7. – с. 25-28.
7. Hakimova Nargiza Suphonovna. Formation of social -legal competences of students in primary class education lessons. Science and innovation international scientific journal volume 2 issue 2 february 2023 uif-2022: 8.2 | issn: 2181-3337 | scientists.uz
12. Supkhanovna H. N. Formation of Socio-Legal Competences in Primary Class Students //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 247- 249.
13. Supxonovna H. N. Social Competencies of Primary School Students //American journal of science and learning for development. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 110- 112.
14. Hakimova, N. (2022). Роль социально-правовых норм в жизни учащихся начальных классов. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 25(25).
15. Gaybullayevna D. N., Supxonovna H. N. Forming a sense of respect for the students in primary school educational lessons //Journal of Pedagogical Inventions and Practices. – 2022. – Т. 9. – С. 194-198.